

CZU: 343.61 + 343.988

DOI: [10.5281/zenodo.3886513](https://doi.org/10.5281/zenodo.3886513)

**OMORUL SĂVÂRȘIT CU SCOPUL DE A PRELEVA ȘI/SAU UTILIZA ORI
COMERCIALIZA ORGANELE SAU ȚESUTURILE VICTIMEI:
ANALIZĂ DE DREPT PENAL**

*Serghei BRÎNZA, Iulia POPOV**

Universitatea de Stat din Moldova

**Biroul asociat de avocați Ialoveni*

Este oportună agravarea răspunderii pentru omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei. Lipsa practicii de aplicare a lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu înseamnă deloc că această normă este inutilă. Utilitatea ei se măsoară nu doar praxiologic. Latența considerabilă a omorului săvârșit în prezența agravantei examinate presupune că săvârșirea acestei infracțiuni este oricând posibilă. Stabilirea răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM are conotații preponderent preventive, aceasta fiind o dovadă a respectării principiului stabilit de alin.(2) art.2 CP RM. Victimă a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este persoana ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate. În sensul lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, omorul în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei este săvârșit de persoana care: își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii de privare ilegală de viață a victimei; prevede decesul acesteia; dorește sau admite în mod conștient survenirea decesului victimei. Atunci când scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu are legătură cu transplantul de organe sau țesuturi ale victimei, subiect poate fi orice persoană (nu doar un lucrător medical) care îndeplinește condițiile stabilite de art.21 CP RM. Pentru aplicarea lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este irelevant dacă aceeași persoană comite omorul și realizează prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor victimei omorâte.

Cuvinte-cheie: omor, circumstanță agravantă, scopul infracțiunii, organe, țesuturi, prelevare, utilizare, comercializare.

**MURDER COMMITTED WITH THE PURPOSE TO REMOVE AND/OR USE OR TRADE
THE VICTIM'S ORGANS OR TISSUES: A CRIMINAL LAW ANALYSIS**

It is considered appropriate to aggravate the liability for murder committed with the purpose to remove and/or use or trade the victim's organs or tissues. The lack of practical application of lett.n) par.(2) art.145 PC RM does not make this rule obsolete. Its utility is not determined exclusively in terms of practise. The considerable latency of murder committed within the margins of the aggravation in question implies that the commission of this crime is at any time possible. The liability for the crime stipulated at lett.n) par.(2) art.145 PC RM has mainly preventive connotations, which is in compliance with the principle of par.(2) art.2 PC RM. A victim of the crime mentioned at lett.n) par.(2) art.145 PC RM is the person whose organs or tissues are expected to be removed, used or traded. Within the meaning of lett.n) par.(2) art.145 PC RM, the murder committed with the purpose to remove and/or use or trade the victim's organs or tissues, is carried out by the person who: realizes the detrimental nature of his/her own action or inaction of illegal deprivation of life of the victim; foresees the victim's death; consciously desires or admits the death of the victim. When the purpose of the crime referred to at lett.n) par.(2) art.145 PC RM does not include the transplant of the victim's organs or tissues, the subject of the crime can be any person (not exclusively a medical worker) who meets the conditions listed at art.21 PC RM. The application of lett.n) par.(2) art.145 PC RM is still possible even if the same person committed the murder and subsequently removed, used or traded the victim's organs or tissues.

Keywords: murder, aggravating circumstance, purpose of the crime, organs, tissues, removal, use, trade.

Introducere

Conform lit.n) alin.(2) art.145 „Omorul intenționat” din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM), răspunderea pentru omor se agravează dacă acesta este săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei. O astfel de circumstanță agravantă a lipsit înainte de 12.06.2003, momentul intrării în vigoare a actualului Cod penal. Apariția circumstanței agravante analizate în legea penală autohtonă se datorează recepționării modelului reglementar rus: „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” (lit.m) alin.2 art.105 „Omorul” din Codul penal al Federației Ruse [1] (în continuare – CP FR)).

Dispoziții cu conținut apropiat există în alte legi penale: „în scopul utilizării părților corpului sau a țesuturilor victimei” (pct.14) alin.2 art.104 „Omorul” din Codul penal al Republicii Armenia [2]); „săvârșit din interes material, la comandă sau în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” (pct.5 alin.2 art.120 „Omorul intenționat” din Codul penal al Republicii Azerbaidjan [3]); „în scopul prelevării părților corpurilor victimei pentru transplant sau al utilizării părților din corpul cadavrului victimei” (pct.9) alin.2 art.139 „Omorul” din Codul penal al Republicii Belarus [4]); „în scopul efectuării transplantului sau al utilizării în alt mod a organelor, părților de organe sau a țesuturilor victimei” (lit.g) alin.3 art.109 „Omorul intenționat cu circumstanțe agravante” din Codul penal al Republicii Georgia [5]); „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” (pct.12 alin.2 art.99 „Omorul” din Codul penal al Republicii Kazahstan [6]); „în scopul prelevării organelor sau țesuturilor victimei” (pct.6) alin.2 art.130 „Omorul” din Codul penal al Republicii Kârgâze [7]); „pentru a dobândi organele, țesuturile sau celulele victimei” (pct.12 alin.2 art.129 „Omorul” din Codul penal al Republicii Lituania [8]); „în scopul prelevării, al utilizării pentru transplant sau al comercializării organelor sau țesuturilor victimei” (pct.5 alin.2 art.91 „Omorul” din Codul penal al Mongoliei [9]); „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” (lit. н) alin.2 art.104 „Omorul” din Codul penal al Republicii Tadjikistan [10]); „în scopul prelevării părților corpurilor victimei pentru transplant sau al utilizării părților din corpul cadavrului victimei” (lit.н) alin.2 art.97 din Codul penal al Republicii Uzbekistan [11]) etc. În același timp, legile penale ale altor state (România, Ucraina, Republica Estonia, Republica Letonia, Republica Bulgaria, Republica Turkmenistan etc.) nu conțin prevederi cu privire la agravante de genul celei consemnate la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Luând în considerare cele menționate mai sus, este firesc să ne bazăm în analiza din acest studiu cu preponderență pe potențialul științific al autorilor ruși.

Oportunitatea existenței circumstanței agravante examinate încă mai suscită discuții în doctrina penală rusă. Bunăoară, A.I. Strelnikov susține că agravanta „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” nu este necesară, întrucât ipoteza la care se referă intră sau poate intra sub incidența altor circumstanțe agravante ale omorului: „asupra unei persoane care se află cu bună știință în stare de neputință [...]” (lit.б) alin.2 art.105 CP FR); „săvârșit de un grup de persoane, de un grup de persoane care s-au înțeles în prealabil sau de un grup criminal organizat” (lit.ж) alin.2 art.105 CP FR); „din interes material [...]” (lit.з) alin.2 art.105 CP FR) [12, p.118]. K.V. Budaev nu agreează această opinie: lipsesc temeiurile pentru excluderea prevederii de la lit.м) alin.2 art.105 CP FR. Este înaltă probabilitatea ca interesul material să se afle la baza omorului săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei. Cu toate acestea, pericolul social sporit al unui asemenea omor este determinat de alte caracteristici ale laturii subiective (scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei poate fi legat nu neapărat de interesul material, ci și de un alt motiv). Cât privește agravantele de la lit.б) și ж) alin.2 art.105 CP FR, incidența acestora este aleatorie în cazul omorului săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei [13].

Argumentând oportunitatea existenței circumstanței agravante specificate la lit.м) alin.2 art.105 CP FR, S.V. Pavluțkaia menționează: „Este demonstrat că gradul de vinovăție în cazul omorului este influențat nu de diferența pe care o prezintă tipurile de intenție, ci de alte semne ale laturii subiective. În special, se au în vedere motivul și scopul omorului. Este adevărat că aceste semne ale laturii subiective nu exercită o influență directă asupra gradului de vinovăție. Or, motivul și scopul nu sunt componente ale vinovăției. Totuși, influența acestor semne ale laturii subiective asupra gradului de vinovăție se datorează relației lor dialectice cu aspectul intelectual și cel volitiv ale psihicului uman” [14, p.7]. La rândul său, V.A. Smirnov consemnează: „Din punct de vedere social, scopul infracțiunii constituie un indicator al pericolului social al infracțiunii și al pericolozității sociale a persoanei care a săvârșit-o” [15, p.7].

Așadar, scopul infracțiunii se află printre acei factori care condiționează ineluctabil atât particularitățile comiterii infracțiunii, cât și trăsăturile individualizante ale personalității făptuitorului.

Nu sunt de neglijat nici opiniile altor autori. Astfel, D.I. Kraev afirmă: „Pedeapsa comparativ mai severă pentru omorul săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei se datorează faptului că o astfel de infracțiune gravă ca omorul, care atentează la o valoare socială atât de importantă ca viața persoanei, fiind comisă în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei, caracterizează făptuitorul ca pe o persoană extrem de periculoasă pentru societate, care are o atitudine cinică față de persoană pe care o privește ca pe un „set de piese de schimb”” [16]. Alt penalist, S.S. Tihonova, abordează asemănător oportunitatea existenței circumstanței agravante specificate la lit.м) alin.2 art.105 CP FR: „Pericolul social sporit al omorurilor de

acest gen constă în tratarea persoanei ca pe un bun, fiind ignorată valoarea intrinsecă a vieții umane, ceea ce subminează fundamental încrederea în instituțiile medicale și în activitatea de transplant" [17, p.35]. Opinie similară este exprimată de V.M. Kupțov și G.V. Cebotariova [18].

Așadar, agravarea răspunderii pentru omorul săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei este justificată de faptul că în acest caz persoana este tratată ca și cum ar fi un bun, o bancă de organe și țesuturi umane care își găsește rostul doar la salvarea unei alte vieți ori pentru alte scopuri, fiind sacrificată în ideea prelungirii existenței altei persoane, „mai demne” de a trăi, ori în vederea atingerii altor asemenea finalități.

Oportunitatea incriminării omorului, săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, a fost determinată mai cu seamă de progresul din domeniul transplantologiei, care a permis extinderea posibilităților de transplantare reușită a mai multor organe și țesuturi umane și, implicit, de salvare a vieților omenești. Pe orice piață (inclusiv pe piața criminală), dacă există cerere, există și ofertă. În cazul analizat, oferta ar consta în organele sau țesuturile unor persoane omorâte în scopul prelevării, utilizării sau comercializării acestor organe sau țesuturi.

Lipsa practicii de aplicare a lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu înseamnă deloc că această normă este inutilă. Utilitatea ei se măsoară nu doar praxiologic. Latența considerabilă a omorului săvârșit în prezența agravantei examinate presupune că săvârșirea acestei infracțiuni este oricând posibilă. Stabilirea răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM are conotații preponderent preventive, aceasta fiind o dovadă a respectării principiului stabilit la alin.(2) art.2 CP RM.

Rezultate și discuții

Vom începe analiza noastră cu examinarea *obiectului juridic special* al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

În legătură cu aceasta, V.A. Smirnov susține: „Prezența în legea penală a acestei circumstanțe agravante a omorului este justificată, deoarece omorul, săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei, este o infracțiune pluriobiectuală. Pe lângă viața persoanei, această infracțiune poate aduce atingere unui alt obiect juridic special. În calitate de obiect juridic special secundar apar: relațiile sociale care asigură desfășurarea normală a activității transplantologice și a experimentelor medicale – în cazul în care organele sau țesuturile se preconizează a fi utilizate în astfel de scopuri; relațiile sociale ce țin de domeniul moravurilor publice care implică o atitudine demnă și respectuoasă față de corpul uman după moartea persoanei – în cazul în care părțile corpului celui decedat sunt utilizate în alte scopuri” [15, p.8-9]. La rândul său, V.S. Starodubova specifică: „Obiectul juridic special al omorului prevăzut de lit.m) alin.2 art.105 CP FR îl formează viața persoanei căreia i-a fost cauzată intenționat moartea, în vederea utilizării ulterioare a organelor sau a țesuturilor sale. Ca obiect juridic special secundar poate evolua ordinea stabilită de transplantare a organelor și țesuturilor umane” [19].

Nu împărtășim aceste viziuni. Prelevarea, utilizarea și comercializarea organelor sau țesuturilor victimei sunt activități care vizează scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Chiar dacă astfel de activități se desfășoară după săvârșirea omorului, aceasta nu afectează cu nimic conținutul juridic al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. În aceste condiții, nu avem temeiuri să afirmăm că infracțiunea în cauză ar avea un obiect juridic special secundar. Relațiile sociale cu privire la viața persoanei constituie singurul obiect juridic special al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

În opinia expusă de N.A. Kolcina [20, p.18] și de M.A. Homeakova [21], obiectul material al omorului prevăzut de lit.m) alin.2 art.105 CP FR îl reprezintă organele sau țesuturile victimei. Nu suntem de acord cu acest punct de vedere. Ca și în cazul oricărei alte varietăți de omor, în ipoteza omorului, săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, obiectul material îl reprezintă corpul persoanei privit în integralitatea lui. Tocmai prin intermediul corpului persoanei (privit ca ansamblu de funcții și procese organice care asigură acesteia prezența biologică) se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la viața persoanei – obiect juridic special al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Cât privește organele sau țesuturile victimei, acestea îndeplinesc rolul de obiect al scopului infracțiunii în cauză.

În Codul penal al Republicii Moldova nu sunt definite noțiunile „organ” și „țesut”. Conținutul acestor noțiuni este relevant în Legea privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, nr.42 din 06.03.2008 [22] (în continuare – Legea nr.42 din 2008). Conform articolului 2 al acestei legi, organ reprezintă partea

vitală diferențiată a corpului uman, formată din diferite țesuturi care îi mențin structura, vascularizarea și dezvoltă funcțiile fiziologice cu un important nivel de autonomie; țesuturi constituie toate părțile (formațiunile anatomice) ale corpului uman formate din celule.

Definiții asemănătoare sunt formulate la lit.b) și e) art.3 al Directivei 2004/23/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31.03.2004 privind stabilirea standardelor de calitate și securitate pentru donarea, obținerea, controlul, prelucrarea, conservarea, stocarea și distribuirea țesuturilor și a celulelor umane [23] (în continuare – Directiva 2004/23/CE): „organ” înseamnă o parte diferențiată și vitală a corpului uman formată din diferite țesuturi, care își menține structura, vascularizarea și capacitatea de a-și îndeplini funcțiile fiziologice, având o autonomie considerabilă; „țesut” înseamnă orice parte componentă a corpului uman formată din celule.

Printre organele și țesuturile a căror prelevare, utilizare sau comercializare o urmărește făptuitorul putem enumera: inima, plămâni, rinichii, ficatul, pancreasul, măduva osoasă, corneea, țesutul osos, oasele, tendoanele și țesuturile moi ale aparatului locomotor, ovulul, sperma, ovarele, testiculele, embrionul, sângele și componentele lui etc. Dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu stabilește nicio restricție cu privire la caracteristicile organelor și țesuturilor în cauză. Ele pot fi transplantabile sau netransplantabile, funcționale sau nu, pot să aibă sau nu o importanță vitală etc.

Atragem atenția că la alin.(2) art.158 „Traficul de organe, țesuturi și celule umane” din Codul penal se utilizează expresia „organe umane sau părți ale acestora”. În contrast, în dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM se specifică numai „organele [...] victimei”, fără a fi nominalizate părțile organelor victimei. Apelând la metoda de interpretare sistemică, ajungem la concluzia că omorul săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa părți ale organelor victimei nu poate fi calificat în conformitate cu lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

De asemenea, precizăm că omorul săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa celulele victimei nu poate fi calificat în conformitate cu lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

După V.A. Smirnov, „formularea de la lit.m) alin.2 art.105 CP FR nu permite raportarea la acest tip de omor a cazurilor de priverie intenționată de viață în scopul utilizării în întregime a corpului uman, precum și al prelevării unui embrion uman” [15, p.9]. În contrast, O.S. Zalivohina opinează că „organismul uman reprezintă un sistem de organe și țesuturi” [24]. Pornind de la opinia exprimată de O.S. Zalivohina, considerăm prea categorică poziția lui V.A. Smirnov. Din prevederea de la lit.m) alin.2 art.105 CP FR și de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu reiese că numărul de organe sau țesuturi, care se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate, ar influența asupra calificării infracțiunii. Cât privește embrionul uman, așa cum se desprinde implicit din art.1 al Legii nr.42 din 2008, acesta este un țesut reproductiv care intră sub incidența lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Referitor la victima omorului prevăzut de lit.m) alin.2 art.105 CP FR, D.I. Kraev consideră că aceasta poate fi doar „persoana ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi utilizate” [25]. Sprijinim o atare interpretare care derivă din dispoziția de la lit.m) alin.2 art.105 CP FR. În mod similar, victimă a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este persoana ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate. Nicio altă persoană (de exemplu, persoana care a aflat despre preconizata prelevare, utilizare sau comercializare a organelor sau țesuturilor victimei) nu poate fi victimă a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Dacă făptuitorul consideră eronat că omoară o persoană ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate, ne vom afla în prezența erorii de fapt cu privire la calitatea specială agravantă a victimei infracțiunii analizate. În aceste condiții, calificarea trebuie făcută în baza art.27 și lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Cât privește caracteristicile victimei infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, aceasta poate fi: persoana care urmează un tratament; persoana care a fost adusă într-o instituție medico-sanitară de la locul unui accident, al unei catastrofe, al unei infracțiuni etc.; altă persoană. Prezintă interes și punctul de vedere exprimat de E.S. Fedeaeva: „Victime ale infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.2 art.105 CP FR pot fi nu doar persoanele tinere și sănătoase, ci și persoanele în etate sau bolnave. Totul depinde de care anume organ sau țesut este necesar și dacă victima corespunde criteriilor medicale pe care trebuie să le îndeplinească un donator” [26].

În acest registru, nu putem face abstracție de opinia exprimată de M.V. Arhipova, E.A. Redkina, D.V. Sinkov și I.E. Trikoz: „Dacă un medic lipsește de viață o persoană grav bolnavă fără speranțe de însănătoșire, cu

scopul de a-i utiliza organele sau țesuturile funcționale, invocând umanismul față de pacientul suferind (poate chiar având acordul acestuia) și posibilitatea de a salva viața unei alte persoane, care ar urma să beneficieze de acele organe sau țesuturi, răspunderea aceluia medic trebuie să survină conform lit.m) alin.2 art.105 CP FR" [27, p.119]. Totuși, potrivit lit.a) art.117 CP RM, în cazul concurenței dintre o componentă de infracțiune cu circumstanțe atenuante și o componentă de infracțiune cu circumstanțe agravante, infracțiunea se califică în baza celei cu circumstanțe atenuante. În situația analizată, componentă de infracțiune cu circumstanțe atenuante este lipsirea de viață la dorința persoanei (eutanasia) (art.148 CP RM). În condițiile reliefate, se aplică nu lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, dar art.148 CP RM, în cazul în care medicul lipsește de viață un pacient, în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile acestuia, cu condiția că pacientul respectiv suferă de o maladie incurabilă sau suferințele lui fizice au un caracter insuportabil, dacă a existat dorința pacientului în cauză sau, în cazul pacientului minor, a rudelor acestuia.

Precizăm că răspunderea se aplică potrivit lit.b) alin.(2) art.137 CP RM în ipoteza expunerii, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar la un pericol de moarte prin prelevarea de țesuturi sau organe în scopul transplantului, cu excepția prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic în conformitate cu principiile medicale general recunoscute și cu consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanei. În acest caz nu este necesară invocarea suplimentară a lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

În cele ce urmează va fi examinată *latura obiectivă* a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Unii autori opinează că fapta prejudiciabilă prevăzută la lit.m) alin.2 art.105 CP FR se poate concretiza exclusiv în acțiune [28]. Mai întemeiată pare a fi poziția exprimată de I.A. Cernășeva: „Orice făptuitor, care știe că inacțiunea sa va duce inevitabil la moartea unui bolnav sau a unei alte victime și care dorește survenirea acestei urmări prejudiciabile, pentru ca ulterior să preleve materialele biologice din cadavru, trebuie să răspundă conform lit.m) alin.2 art.105 CP FR" [29]. Așadar, nu vedem niciun impediment ca, în cazul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, fapta prejudiciabilă de privare de viață a victimei să îmbrace forma nu doar a acțiunii, dar și a inacțiunii.

La un alt aspect al laturii obiective a infracțiunii analizate se referă S.S. Tihonova: „În contextul prevederii de la lit.m) alin.2 art.105 CP FR, procesul de săvârșire a infracțiunii presupune prelevarea nemijlocită a organelor sau țesuturilor unei persoane vii, [...] ceea ce constituie cauza morții persoanei respective" [17, p.37]. Într-o manieră asemănătoare, N.A. Gorbunova consemnează: „În baza lit.m) alin.2 art.105 CP FR poate fi calificată doar prelevarea *in vivo* a organelor sau țesuturilor victimei, care duce la moartea acesteia" [30].

A.G. Babicev nu este atât de categoric. În opinia acestui autor, „nerealizarea scopului infracțiunii nu influențează asupra calificării omorului conform lit.m) alin.2 art.105 CP FR. De aceea, nu are nicio semnificație momentul concret de prelevare a organelor sau țesuturilor victimei (în procesul de săvârșire a omorului, înainte de decesul victimei sau imediat după decesul victimei)" [31, p.224-225]. D.I. Kraev critică direct poziția lui S.S. Tihonova și N.A. Gorbunova: „Nu există niciun temei legal pentru a considera că prelevarea părților corpului victimei în viață constituie singura modalitate de săvârșire a infracțiunii specificate la lit.m) alin.2 art.105 CP FR: răspunderea penală sporită pentru acest tip de omor se datorează scopului de utilizare a organelor sau țesuturilor victimei. Metoda de comitere a infracțiunii în cauză nu este descrisă în norma penală. Prin urmare, ea poate fi oricare (de exemplu, dacă făptuitorul, care urmărește să folosească ficatul victimei, lovește victima cu cuțitul în inimă, lipsind-o de viață, după care confecționează o amuletă din acel ficat, îl mănâncă etc.)" [25].

V.A. Smirnov exprimă un punct de vedere opus celui enunțat de S.S. Tihonova și N.A. Gorbunova: infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.2 art.105 CP FR poate presupune exclusiv prelevarea *post-mortem* a organelor sau țesuturilor victimei [32]. Argumente în susținerea ideii apropiate de cea a lui V.A. Smirnov sunt prezentate de M.N. Sutura, N.O. Suprunova și A.S. Jukova. Aceștia susțin că părerile exprimate de S.S. Tihonova și N.A. Gorbunova nu pot fi sprijinite, „deoarece vin în contradicție cu lit.m) alin.2 art.105 CP FR. Normă în cauză prevede răspunderea nu pentru prelevarea organelor sau țesuturilor victimei, ci pentru omorul săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei. Această circumstanță agravantă presupune trasarea scopului infracțiunii, nu realizarea lui" [28]. Prin aceasta, V.A. Smirnov, M.N. Sutura, N.O. Suprunova și A.S. Jukova sugerează că realizarea preconizată a scopului de utilizare a organelor sau țesuturilor victimei poate doar să succedă, nu să preceadă consumarea omorului prevăzut la lit.m) alin.2 art.105 CP FR.

Totuși, mai întemeiată pare a fi poziția lui A.O. Șirșova: „Este dificil să fii de acord cu părerea că fapta prejudiciabilă din cadrul omorului prevăzut la lit.m) alin.2 art.105 CP FR constă în prelevarea organelor sau țesuturilor victimei. O asemenea prelevare excede cadrul acestei infracțiuni. Cu toate acestea, nu se exclude cu totul ca omorul să fie comis pe calea prelevării de la victimă a organelor sau țesuturilor acesteia (de exemplu, a inimii)” [33].

Suntem de acord cu poziția de compromis a lui A.O. Șirșova. Această poziție este și mai fundamentată dacă o privim prin prisma lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Or, norma în cauză prevede trei forme ale scopului infracțiunii (nu una singură ca lit.m) alin.2 art.105 CP FR). Este foarte posibil ca fapta prejudiciabilă din cadrul omorului prevăzut lit.n) alin.(2) art.145 CP RM să constea în prelevarea organelor sau țesuturilor victimei, iar această faptă să fie săvârșită în scopul utilizării sau comercializării organelor sau țesuturilor victimei. La fel de posibilă este ipoteza când fapta prejudiciabilă din cadrul omorului prevăzut la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM constă în prelevarea organelor sau țesuturilor victimei, aceasta fiind și scopul faptei în cauză (cu alte cuvinte, această ipoteză presupune că omorul pe calea prelevării organelor sau țesuturilor victimei este un scop în sine). Realizarea scopului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM poate începe odată cu demararea executării faptei prejudiciabile din cadrul acestei infracțiuni. Important este ca scopul infracțiunii să fie prezent la momentul săvârșirii acesteia. Este mai puțin important când începe realizarea scopului infracțiunii: înainte de consumarea faptei prejudiciabile sau după aceasta.

O.S. Zalivohina menționează că, atunci când prelevarea organelor sau țesuturilor victimei se comite *in vivo*, în prezența unor temeieri suficiente, fapta trebuie calificată suplimentar ca omor săvârșit cu deosebită cruzime [24]. Nu excludem aplicarea lit.j) și n) alin.(2) art.145 CP RM în situația în care făptuitorul fie obține satisfacție (de exemplu, satisfacție sexuală) deplină eviscerând, tranșând și mâncând victima care este încă în viață, fie urmărește să-i cauzeze acesteia suferințe fizice deosebite.

În altă privință, în sensul prevederii de la lit.b) alin.(3) art.158 CP RM, constrângerea fizică (privită ca acțiune adiacentă din cadrul unei infracțiuni complexe) poate atinge intensitatea maximă de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății. Dacă însă constrângerea fizică îmbracă forma omorului intenționat săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, cele comise vor forma concursul ideal sau real al infracțiunilor prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145¹ și la art.158 (cu excepția lit.b) alin.(3)) din Codul penal. Această soluție de calificare presupune îndeplinirea următoarelor condiții: 1) scopul realizat² al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM constă în acțiunea de prelevare ilicită de țesuturi sau organe umane prin extragerea acestora din corpul persoanei vii de către persoane neautorizate și/sau în instituții neautorizate în acest sens conform legislației sau fără respectarea prevederilor legale ce se referă la consimțământul persoanei la donarea acestora, fie în scopul obținerii unor venituri din aceasta; 2) privarea ilegală de viață a victimei nu trebuie să se exprime în acțiunea de prelevare sus-menționată. Privarea ilegală de viață a victimei poate să presupună, de exemplu, deconectarea acesteia de la aparatul medical care o menținea în viață. În caz contrar, dacă privarea ilegală de viață a victimei se exprimă în acțiunea de prelevare sus-menționată, răspunderea se va aplica în baza lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, fără a fi necesară invocarea art.158 CP RM.

Unii autori afirmă că, dacă înainte de omor făptuitorul îi comunică victimei că va consuma organele sau țesuturile acesteia, fapta trebuie calificată ca omor săvârșit cu deosebită cruzime, în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei [34-36]. În opinia noastră, o asemenea soluție de calificare este posibilă doar dacă informația comunicată de către făptuitor victimei i-a cauzat acesteia suferințe psihice deosebite. În lipsa unui asemenea impact, lipsește temeiul invocării agravantei consemnate la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM. Se va aplica numai lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

A.G. Babicev consideră că drept omor săvârșit cu deosebită cruzime, în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei, trebuie calificat: canibalismul; omorurile abominabile săvârșite de sectanții cu înclinații sadice; omorurile săvârșite în vederea hrănirii animalelor cu părțile corpului victimei [31, p.223]. În ce ne privește, suntem de părere că răspunderea conform lit.j) și n) alin.(2) art.145 CP RM poate fi aplicată doar atunci când omorul, săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, a presupus manifestarea cruzimii deosebite față de victimă înainte ca aceasta să fie lipsită de viață.

¹ În ipoteza analizată, întrucât prelevarea organelor sau țesuturilor victimei constrânse se realizează atunci când ea este conștientă, există temeiul reținerii și a circumstanței agravante prevăzute la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM.

² Este de menționat că realizarea acestui scop decurge paralel cu fapta de lipsire a victimei de viață.

Cruzimea deosebită poate fi manifestată și după lipsirea victimei de viață, prin batjocorirea cadavrului acesteia. Însă, în dispoziția de la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM se vorbește despre omorul săvârșit cu deosebită cruzime, nu despre omorul însoțit de cruzime deosebită. Iată de ce, batjocorirea cadavrului nu poate atrage răspunderea în baza lit.j) alin.(2) art.145 CP RM. În astfel de cazuri, eventual, poate fi aplicată răspunderea în conformitate cu art.222 „Profanarea mormintelor” din Codul penal, presupunând ipoteza de profanare a cadavrului.

Înceind analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, menționăm că această infracțiune este una materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii morții cerebrale a victimei. Precizăm că vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, săvârșită cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, se califică în baza lit.l) alin.(2) art.151 CP RM.

Circumstanța agravantă specificată la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM operează indiferent dacă omorul este consumat sau a rămas la etapa de pregătire ori de tentativă. În acest context, A.S. Iakimenko opinează: „Pregătirea sau tentativa de omor, săvârșit în scopul de utilizare a organelor sau țesuturilor victimei, este posibilă numai dacă fapta prejudiciabilă a fost întreruptă din cauze care nu depind de făptuitor (de exemplu, a fost întreruptă în timpul operației de prelevare a unui organ al victimei, fără care viața ei ar fi imposibilă)” [37, p.16].

Vom analiza în continuare *latura subiectivă* a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

După V.A. Smirnov, omorul prevăzut la lit.m) alin.2 art.105 CP FR este săvârșit cu intenție directă sau indirectă [15, p.19]. Alți autori consideră că infracțiunea în cauză poate fi comisă doar cu intenție directă [37, p.16; 38].

Cel mai probabil, opinia expusă de A.S. Iakimenko și K.V. Budaev se fundamentează pe teza enunțată de M.Udroiu: intenția calificată presupune că „făptuitorul, care acționează cu intenție directă, urmărește realizarea scopului special prevăzut de norma de incriminare [...]” [39, p.211]. În dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este indicat un scop special. Reiese oare din aceasta că scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei poate fi urmărit de făptuitor doar în cazul în care acesta dorește producerea decesului? Răspunsul la această întrebare nu poate fi afirmativ în toate cazurile. În consecință, considerăm că teza enunțată de M.Udroiu nu este valabilă în toate cazurile în care norma de incriminare prevede un scop special.

Din aceste considerente, sprijinim punctul de vedere exprimat de V.A. Smirnov: „Afirmația general acceptată în știința dreptului penal, potrivit căreia scopul special, nominalizat în textul legii penale, condiționează săvârșirea infracțiunii doar cu intenție directă, nu poate fi considerată o axiomă. Tipul de intenție în infracțiunile cu scop special depinde de conținutul acestui scop, de posibilitatea realizării lui pe diferite căi, precum și de necesitatea producerii unor urmări prejudiciabile concrete pentru realizarea scopului în cauză. În consecință, în infracțiunile cu scop special intenția poate fi directă sau indirectă” [15, p.8]. Mai explicit este N.A. Babii: „În infracțiunile cu componentă materială, așa cum este omorul, vinovăția se stabilește în raport cu urmările prejudiciabile, indiferent de scopul în care sunt cauzate astfel de urmări. Această stare de lucruri nu se schimbă chiar dacă legiuitorul specifică în norma de incriminare un scop special al infracțiunii. În prezența unui scop special, intenția exclusiv directă poate fi atestată doar în cazul unor astfel de urmări prejudiciabile, a căror producere reprezintă fie scopul acelei infracțiuni, fie mijlocul de realizare a scopului acelei infracțiuni. Dacă scopul și urmările prejudiciabile sunt disonante, atunci intenția față de urmările prejudiciabile poate fi directă sau indirectă. În calitate de circumstanță agravantă, scopul special al infracțiunii nu modifică conținutul și structura caracteristicilor variantei-tip de infracțiune (inclusiv structura semnelor laturii subiective). [...] Rezultatul, pe care făptuitorul urmărește să-l atingă, se află în afara laturii obiective a omorului și, prin urmare, nu modifică atitudinea față de omor. În plus, scopul special al infracțiunii caracterizează nu atitudinea față de urmările prejudiciabile, ci atitudinea față de infracțiune în ansamblul său” [40, p.120].

Ne raliem opiniilor exprimate de V.A. Smirnov și N.A. Babii. După cum reiese din art.17 CP RM, diferențierea intenției directe de intenția indirectă vizează urmările prejudiciabile ale infracțiunii. Cât privește scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, acesta poate să nu se refere la urmările prejudiciabile ale infracțiunii.

În cazul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, intenția este directă în cazul în care producerea decesului victimei este dorită de făptuitor pentru a preleva, utiliza sau comercializa organele ori țesu-

turile victimei (de exemplu, victima este lipsită de viață pe calea prelevării unui organ de importanță vitală). În ipoteza analizată, scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM are legătură cu urmările prejudiciabile ale acestei infracțiuni.

În situații de alt gen, intenția de a comite infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este indirectă. Astfel de situații se caracterizează prin următoarele: 1) făptuitorul admite în mod conștient survenirea decesului victimei (de exemplu, fapta prejudiciabilă din cadrul omorului este săvârșită pe calea prelevării unui organ sau țesut care nu este de importanță vitală, iar făptuitorului îi este indiferent dacă victima anesteziată va deceda sau nu din cauza sângerării plăgii deschise); 2) scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu are legătură cu urmările prejudiciabile ale acestei infracțiuni; 3) prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor ori țesuturilor victimei este realizabilă indiferent dacă producerea decesului victimei a fost dorită de făptuitor sau nu. În prezența tuturor acestor condiții, este aplicabilă prevederea de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Concluzia este că, în sensul lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, omorul în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei este săvârșit de persoana care: își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii de privare ilegală de viață a victimei; prevede decesul acesteia; dorește sau admite în mod conștient survenirea decesului victimei.

În opinia lui M.A. Jumaniazov, omorul în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei poate fi săvârșit doar cu intenție premeditată [41]. În ce ne privește, nu putem fi atât de categorici. Intenția premeditată este necesară în cazul infracțiunilor de o complexitate mai mare (de exemplu, al infracțiunilor săvârșite în scopul efectuării unui transplant), care necesită o pregătire de o durată mai mult sau mai puțin îndelungată. Totodată, în alte cazuri, omorul săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei poate presupune manifestarea intenției spontane (de exemplu, făptuitorul cu înclinații canibalice descoperă că victima corespunde „criteriilor sale” și decide subit să comită omorul pentru a nu rata prilejul de a-i consuma organele sau țesuturile).

După analiza intenției de a comite infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, este necesară examinarea *scopului special* al acestei infracțiuni. Scopul în cauză cunoaște următoarele trei forme alternative:

- 1) scopul prelevării organelor sau țesuturilor victimei;
- 2) scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei;
- 3) scopul comercializării organelor sau țesuturilor victimei.

Cu referire la prima dintre aceste forme, A.S. Iakimenko afirmă: „Prelevarea organelor sau țesuturilor victimei omorului este posibilă pentru oricare utilizare ulterioară. Deci, fapta trebuie calificată în conformitate cu lit.m) alin.2 art.105 CP FR în cazul în care este săvârșită în scop de canibalism, în procesul realizării unor acte ritualice bazate pe prejudecăți etc.” [37, p.16] D.A. Doroghin menționează: „Cel mai oportun este ca noțiunea „prelevare” să fie interpretată larg, ca orice separare a unui organ sau țesut de restul corpului, inclusiv prin mușcarea părților corpului, fără folosirea unor instrumente speciale” [42, p.153]. I.A. Cernășeva consemnează: „Circumstanțele și însuși faptul prelevării organelor sau țesuturilor victimei nu influențează asupra calificării omorului; acesta este calificat conform lit.m) alin.2 art.105 CP FR chiar dacă organele sau țesuturile victimei nu au fost prelevate” [29].

Considerăm juste aceste opinii. În sensul lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, „prelevarea organelor sau țesuturilor victimei” reprezintă extragerea acestora din corpul victimei prin tăiere, eviscerare, tranșare, recoltare etc. (de exemplu, în vederea realizării unui transplant³, a unei transfuzii⁴, a consumării organelor sau țesuturilor victimei etc.). Prelevarea organelor sau țesuturilor victimei poate fie să preceadă utilizarea și/sau comercializarea acestora, fie să nu aibă legătură cu utilizarea și/sau comercializarea acestora (de exemplu, atunci când organele sau țesuturile victimei se prelevă pentru a fi ulterior păstrate).

Privitor la scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei, V.A. Smirnov consideră că acesta poate presupune doar: 1) utilizarea sacral-mistică a organelor sau țesuturilor victimei; 2) utilizarea organelor sau

³ Conform Legii privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, transplantul reprezintă activitatea medicală cu scop de reconstituire a funcției organismului uman prin transfer echivalent de organe, țesuturi și celule de la un donator la un recipient.

⁴ Potrivit Legii privind donarea de sânge și transfuzia sanguină, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 20.11.2008*, transfuzia sanguină reprezintă administrarea de sânge sau componente sanguine recoltate de la donator în scopul utilizării terapeutice la alte persoane.

* În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.1-2.

țesuturilor victimei ca resursă alimentară [43]. O altă variantă de interpretare restrictivă este propusă de I.R. Agapceva: „Prin „utilizarea organelor sau țesuturilor victimei” se are în vedere transplantarea acestora” [44].

Alți autori au viziuni mai largi. Bunăoară, S.V. Pavluțkaia susține: „Scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei poate presupune nu doar transplantul acestora, ci și canibalism, folosirea organelor sau țesuturilor victimei în cadrul unor ritualuri etc.” [14, p.8] E.U. Babaeva, E.V. Gherasimova și I.A. Petrova menționează: „Termenul „utilizare” are un sens mai larg decât termenul „transplant” și, în consecință, poate acoperi o arie mai largă de fapte ilegale săvârșite asupra organelor sau țesuturilor victimei” [45]. N.G. Halgaev și A.V. Bogacev opinează: „Oricare acțiuni pe care făptuitorul a urmărit să le realizeze asupra organelor sau țesuturilor prelevate ale victimei trebuie privite ca utilizare (din moment ce acestea prezintă o anumită utilitate)” [34]. Un punct de vedere similar este exprimat de A.N. Popov [46, p.205].

Totuși, opinia cea mai argumentată aparține lui D.I. Kraev: „La lit.m) alin.2 art.105 CP FR este nominalizat scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei, fără a se concretiza forma unei astfel de utilizări. De aceea, forma în cauză poate fi oricare. Dacă legiuitorul ar fi stabilit răspundere sporită pentru omor în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei exclusiv pentru efectuarea transplantului, atunci în dispoziția lit.m) alin.2 art.105 CP FR s-ar fi făcut mențiunea corespunzătoare. [...] Nu toate organele sau țesuturile unei persoane pot fi transplantate. [...] Organele sau țesuturile umane care nu pot fi transplantate sunt luate în considerare în dispoziția de la lit.m) alin.2 art.105 CP FR. Dispoziția în cauză se referă la oricare organe și țesuturi. Aceasta înseamnă că omorul prevăzut la lit.m) alin.2 art.105 CP FR poate fi comis nu doar în scop de transplant” [16].

În mod similar, dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu conține nicio condiție restrictivă referitoare la utilizarea organelor sau țesuturilor victimei. Deci, în sensul acestei dispoziții, prin „utilizarea organelor sau țesuturilor victimei” se înțelege: realizarea unui transplant (a unei transfuzii); consumarea lor în cadrul unui act de canibalism, vampirism sau spermofagie; colecționarea lor; folosirea lor în cadrul unor ritualuri ezoterice sau pseudoreligioase, al unor perversiuni sexuale, experimente sau cercetări științifice, la clonare⁵, la crearea de instalații sculpturale, la prepararea unor dispozitive medicale, seruri, remedii naturiste sau produse cosmetice, la hrănirea animalelor, la confecționarea de obiecte artisanale etc.

E.S. Fedeaeva propune următoarea clasificare a formelor de utilizare a organelor sau țesuturilor victimei: „1) forma medicală (transplantul organelor sau țesuturilor victimei); 2) forma fiziologică (folosirea ca hrană pentru animale, canibalism); 3) forma comercială (vânzare-cumpărare, confecționarea de suveniruri, colecționare); 4) forma individual-psihologică (satisfacerea necesităților perverse ale făptuitorului, sadism, fetișismul sexual); 5) forma religioasă (confecționarea unor obiecte de cult, aducerea organelor sau țesuturilor victimei în calitate de dar unor divinități)” [26]. Această clasificare prezintă originalitate, deși nu este completă. În afară de aceasta, este îndoielnică raportarea anumitor exemple la unele dintre clasele sus-menționate. Bunăoară, este puțin probabil ca actul de canibalism să satisfacă necesitățile fiziologice ale făptuitorului. O astfel de ipoteză este plauzibilă doar dacă, în circumstanțele concrete în care se află făptuitorul, organele sau țesuturile victimei reprezintă singura resursă alimentară care îi permite făptuitorului să supraviețuiască. O altă remarcă este că vânzarea-cumpărarea organelor sau țesuturilor victimei nu poate fi considerată exemplu de utilizare a acestora. În acest caz, organele sau țesuturile victimei sunt nu utilizate, dar dispuse, trecând dintr-o posesie în alta. Vânzarea-cumpărarea organelor sau țesuturilor victimei se referă la cea de-a treia formă a scopului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Înainte de a trece la examinarea acestei forme, vom analiza un aspect care se referă la primele două forme ale scopului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Unii autori [47; 48, p.54] consideră că necrofagia (consumarea organelor sau țesuturilor unui cadavru) trebuie calificată ca profanare a cadavrului. În opinia altor autori, dacă organele sau țesuturile se prelevă în scop de transplant de la victima omorâtă, este necesară calificarea suplimentară pentru profanarea cadavrului [15, p.19; 16; 37, p.15-16; 49; 50; 51, p.618; 52]. Considerăm că, în cazul în care prelevarea sau utilizarea țesuturilor victimei presupune profanarea cadavrului, infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM va forma un concurs real cu infracțiunea prevăzută la art.222 CP RM, presupunând ipoteza de profanare a cadavrului. Această ipoteză nu intră sub incidența lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Nu oricare prelevare sau

⁵ Vom fi în prezența concursului dintre infracțiunile prevăzute la art.144 și la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM în cazul în care își va găsi realizarea scopul folosirii organelor sau țesuturilor victimei la clonare.

utilizare a organelor ori țesuturilor unui cadavru poate fi considerată profanare a cadavrului. Pentru a fi considerată profanare a cadavrului, prelevarea sau utilizarea organelor ori țesuturilor unui cadavru trebuie: 1) să atenteze la relațiile sociale cu privire la cultivarea și păstrarea sentimentului de respect și pietate față de cei decedați; 2) să se exprime în: dezmembrare; mutilare; schimbarea poziției în mormânt; necrofilie; altă acțiune care implică influențarea nemijlocită infracțională asupra cadavrului, de natură a exprima lipsa de respect sau venerație față de memoria celui dispărut.

În legătură cu cea de-a treia formă a scopului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, este de menționat că „comercializarea organelor sau țesuturilor victimei” se exprimă în vânzarea acestora, inclusiv peste hotarele țării. Oricare alte varietăți de înstrăinare a organelor sau țesuturilor victimei (schimb, donare etc.) nu se au în vedere în dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Pentru existența circumstanței agravante consemnate la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, nu se cere realizarea scopului analizat *supra*⁶. Este necesar și suficient ca scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei să fie prezent la momentul săvârșirii infracțiunii. O.S. Zalivohina susține că dacă omorul este săvârșit fără un asemenea scop, iar după omor organele sau țesuturile victimei sunt prelevate de la cadavru, cele comise formează concursul dintre omorul simplu și profanarea unui cadavru [24]. Precizăm și cu această ocazie: pentru a fi considerată profanare a cadavrului, prelevarea sau utilizarea organelor ori țesuturilor unui cadavru trebuie să întrunească cele două condiții punctate mai sus. În lipsa uneia dintre aceste condiții sau a ambelor acestor condiții se aplică alin.(1) art.145 CP RM sau alin.(2) art.145 CP RM (în cazul în care este prezentă o altă agravantă decât cea consemnată la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM).

În alt context, pentru calificarea faptei în baza lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, nu este important dacă făptuitorul urmărește doar să preleve (doar să utilizeze; doar să comercializeze) organele sau țesuturile victimei, ori să le preleve și să le utilizeze (să le preleve și să le comercializeze; să le utilizeze și să le comercializeze), ori să le preleve, să le utilizeze și să le comercializeze. De asemenea, este irelevant dacă aceeași persoană comite omorul și realizează prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor. Nu este important nici dacă se prelevă, utilizează sau se comercializează numai organe sau numai țesuturi, ori atât organe, cât și țesuturi. Toate aceste circumstanțe pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

După analiza scopului infracțiunii în cauză, să ne focusăm asupra *motivului* acesteia.

L.A. Andreeva afirmă că infracțiunea specificată la lit.m) alin.2 art.105 CP FR poate fi săvârșită doar din interes material sau din motivul salvării unei persoane apropiate care ar urma să beneficieze de transplantul de organe sau țesuturi ale victimei [53, p.41]. Considerăm că dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu condiționează o interpretare atât de restrictivă. Motivele infracțiunii prevăzute de această normă sunt: interesul material (care poate presupune năzuința fie de obținere a unui câștig material (de exemplu, de la primitor⁷), fie de eliberare de cheltuieli materiale)⁸; năzuința de satisfacere a necesității sexuale; năzuința de salvare a propriei vieți sau a vieții altei persoane; carierismul, concretizat în dorința de a avansa în post prin salvarea persoanei care îl poate promova pe făptuitor; năzuința de asigurare a efectuării unei testări sau a unui experiment medical ori științific etc.

În opinia expusă de S.V. Pavluțkaia, la calificarea omorului săvârșit în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei nu este necesară reținerea agravantei „din interes material” a infracțiunii de omor. Scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei deja ar presupune prezența interesului material [14, p.8]. Alți autori – E.U. Babaeva, E.V. Gherasimova și I.A. Petrova – au o opinie diferită: „Utilizarea organelor sau țesuturilor victimei nu întotdeauna presupune interesul material. Acest interes lipsește în cazul în care, de

⁶ Realizarea scopului de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei atestă concursul real al infracțiunilor prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 și la art.158 CP RM. În acest caz, art.158 CP RM va fi aplicat fie pentru prelevarea ilicită de organe sau țesuturi umane prin extragerea acestora din corpul persoanei decedate de către persoane neautorizate și/sau în instituții neautorizate în acest sens conform legislației sau fără respectarea prevederilor legale ce se referă la consimțământul persoanei la donarea acestora, sau în scopul obținerii unor venituri din aceasta, fie pentru vinderea sau utilizarea ilegală a acestora.

⁷ Conform art.2 al Legii nr.42 din 2008, primitor este „persoana care beneficiază de transplantul de organe și/sau de țesuturi, și/sau de celule umane”.

⁸ Amintim că, în situația omorului săvârșit în scop de canibalism (cu precizarea că făptuitorul dorește să beneficieze de calitățile de consum ale corpului victimei), răspunderea se aplică în baza lit.b) și n) alin.(2) art.145 CP RM. Aceasta deoarece consumul organelor sau țesuturilor victimei în procesul canibalismului se înscrie în noțiunea „utilizarea organelor sau țesuturilor victimei”, utilizată la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

exemplu, se urmărește transplantul de organe sau țesuturi unei rude grav bolnave a făptuitorului)" [45]. O opinie apropiată aparține lui A.G. Babicev [31, p.221-222].

Ne alăturăm punctelor de vedere exprimate de E.U. Babaeva, E.V. Gherasimova, I.A. Petrova și A.G. Babicev. Motivul și scopul infracțiunii sunt semne diferite ale laturii subiective a infracțiunii. Scopul indicat în dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu presupune în mod immanent prezența interesului material. De aceea, în cazul în care interesul material se află la baza omorului săvârșit cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, calificarea se va face conform lit.b) și n) alin.(2) art.145 CP RM.

Analiza infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM se încheie cu examinarea unor aspecte relevante referitoare la *subiectul* acestei infracțiuni.

După E.O. Maleaeva, pericolul social sporit al infracțiunii, specificate la lit.m) alin.2 art.105 CP FR, este condiționat de faptul că săvârșirea acesteia subminează încrederea față de instituțiile medico-sanitare și față de activitatea de transplant [54]. În același fâgaș, M.N. Sutura, N.O. Suprunova și A.S. Jukova menționează calitatea specială de persoană care are cunoștințe medicale, pe care trebuie s-o posede subiectul infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.2 art.105 CP FR [28].

Mai puțin categorici sunt alți autori. Aceștia consideră că doar în unele cazuri subiectul infracțiunii specificate la lit.m) alin.2 art.105 CP FR are o calitate specială. Bunăoară, N.G. Halgaev și A.V. Bogacev opinază: „Dacă organele sau țesuturile sunt prelevate pentru transplant, este puțin probabil că aceasta se poate face fără participarea unei persoane cu cunoștințe speciale” [34]. De asemenea, V.A. Iakușin consemnează: „Autorul omorului prevăzut la lit.m) alin.2 art.105 CP FR poate fi o altă persoană decât medicul, care, apelând la consultarea unui specialist, până la omorul victimei îi prelevă organele sau țesuturile” [55].

Considerăm că infracțiunea specificată la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM poate fi săvârșită de orice persoană, nu doar de un lucrător medical (inclusiv de un medic transplantolog). Astfel, infracțiunea poate fi săvârșită de către o persoană având cunoștințe în domeniul medicinei (de exemplu, omorul poate fi săvârșit sub pretextul efectuării unei operații chirurgicale „în interesul” victimei). Nu este exclus ca infracțiunea să fie săvârșită de oricare altă persoană, care a recurs la consultația unui specialist în domeniu. În alte cazuri, atunci când scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu are legătură cu transplantul de organe sau țesuturi ale victimei, subiect poate fi oricare altă persoană care îndeplinește condițiile stabilite de art.21 CP RM.

Merită atenție problema participăției la infracțiunea specificată la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

În opinia lui V.N. Zăreanov, „medicul, care efectuează transplantul unui organ sau țesut prelevat de la victima omorâtă în scopul efectuării transplantului respectiv, este complice la omorul în cauză” [56, p.52]. La o altă ipoteză se referă D.A. Doroghin și A.V. Ragulina: „De exemplu, un medic omoară pacientul, după care organele sau țesuturile acestui pacient sunt transplantate unei alte persoane de către o echipă de medici transplantologi, ceea ce este cunoscut medicului care a comis omorul. Medicii transplantologi cunosc, la rândul lor, că pacientul respectiv a fost omorât. Este dificil a-i imputa agravanta „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei” medicului care a comis omorul. Or, deși acesta a știut că organele sau țesuturile victimei vor fi utilizate de către alții, el însuși nu le-a utilizat și nu a urmărit să le utilizeze. Cât privește medicii transplantologi, aceștia nu sunt supuși în genere răspunderii penale” [57].

Reieșind din dispoziția de la alin.(5) art.42 CP RM, medicul, care efectuează transplantul unui organ sau țesut prelevat de la victima omorâtă în scopul efectuării transplantului respectiv, poate fi considerat complice la omorul în cauză dacă a contribuit la săvârșirea aceluși omor prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, dacă i-a promis dinainte autorului omorului că îl va favoriza sau dacă i-a promis din timp că va procura organul sau țesutul prelevat de la victima omorâtă. Din această perspectivă, nu poate fi acceptată opinia expusă de D.A. Doroghin și A.V. Ragulina. Nu poate fi acceptată nici opinia acestor autori, cum că medicului, care a comis omorul pacientului căruia ulterior alți medici i-au prelevat organele sau țesuturile, nu-i poate fi imputată agravanta „în scopul utilizării organelor sau țesuturilor victimei”. Așa cum am afirmat *supra*, pentru aplicarea lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este irelevant dacă aceeași persoană comite omorul și realizează prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor victimei omorâte. Din această normă nu reiese că prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor victimei trebuie să fie realizată exclusiv de autorul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Nu este exclusă nici favorizarea infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Despre aceasta ne vorbește E.O. Maleaeva: „În cazurile în care un lucrător medical are informații cu privire la originea infrac-

țională a unor organe sau țesuturi umane după ce acestea au fost prelevate ilegal, dar înainte de a fi transplantate, efectuarea ulterioară a respectivului transplant poate fi considerată favorizare a infracțiunii" [54]. Totuși, nu este clar la favorizarea cărei infracțiuni se referă E.O. Maleaeva. Putem vorbi despre favorizarea infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, în condițiile art.323 CP RM, numai dacă a fost favorizat autorul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. În cazul examinat nu are nicio relevanță dacă a fost favorizat cel care a realizat prelevarea organelor sau țesuturilor victimei.

Este oare posibil de răspundere penală primitorul organelor sau țesuturilor victimei infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM?

Iată cum răspunde A.S. Iakimenko la această întrebare: „Se pune problema răspunderii primitorului, care a fost de acord să-i fie transplantate organele sau țesuturile prelevate de la victima omorată în scopul efectuării acestui transplant. Un astfel de primitor este complice la omorul respectiv, dacă și-a dat acordul la efectuarea transplantului înainte de efectuarea acestuia” [37, p.16]. O poziție similară este exprimată de E.O. Maleaeva [54].

În opinia noastră, A.S. Iakimenko și E.O. Maleaeva consideră fără temei că transplantul de organe sau țesuturi, prelevate de la victima omorată, este parte a omorului săvârșit în scopul efectuării unui astfel de transplant. Pentru a fi considerat complice la infracțiunea prevăzută la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM primitorul trebuie să contribuie la săvârșirea acestei infracțiuni (de exemplu, să-i promită din timp autorului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM că va beneficia de transplantul de organe sau țesuturi ale victimei infracțiunii în cauză). Dacă însă primitorul contribuie la săvârșirea unei infracțiuni care succede omorul prevăzut la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM (de exemplu, contribuie la comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.158 CP RM), atunci acest primitor poate avea exclusiv rolul de complice la o astfel de infracțiune succesoare.

Concluzii

Relațiile sociale cu privire la viața persoanei constituie singurul obiect juridic special al infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Din această normă nu reiese că numărul de organe sau țesuturi, care se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate, ar influența asupra calificării infracțiunii. Embrioul uman este un țesut reproductiv care intră sub incidența lit.n) alin.(2) art.145 CP RM. Victimă a infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este persoana ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate. Dacă făptuitorul consideră eronat că omoară o persoană ale cărei organe sau țesuturi se preconizează a fi prelevate, utilizate sau comercializate, calificarea trebuie făcută în baza art.27 și lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Este foarte posibil ca fapta prejudiciabilă din cadrul omorului prevăzut la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM să conștie în prelevarea organelor sau țesuturilor victimei, iar această faptă să fie săvârșită în scopul utilizării sau comercializării organelor sau țesuturilor victimei. La fel de posibilă este ipoteza când fapta prejudiciabilă din cadrul omorului prevăzut la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM constă în prelevarea organelor sau țesuturilor victimei, aceasta fiind și scopul faptei în cauză (cu alte cuvinte, această ipoteză presupune că omorul pe calea prelevării organelor sau țesuturilor victimei este un scop în sine). Realizarea scopului infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM poate începe odată cu demararea executării faptei prejudiciabile din cadrul acestei infracțiuni. Important este ca scopul infracțiunii să fie prezent la momentul săvârșirii acesteia. Este mai puțin important când începe realizarea scopului infracțiunii: înainte de consumarea faptei prejudiciabile sau după aceasta.

În sensul lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, omorul în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei este săvârșit de persoana care: își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii de privare ilegală de viață a victimei; prevede decesul acesteia; dorește sau admite în mod conștient survenirea decesului victimei. Motivul și scopul infracțiunii sunt semne diferite ale laturii subiective a infracțiunii. Scopul indicat în dispoziția de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu presupune în mod iminent prezența interesului material. De aceea, în cazul în care interesul material se află la baza omorului săvârșit în scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei, calificarea se va face conform lit.b) și n) alin.(2) art.145 CP RM.

Atunci când scopul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM nu are legătură cu transplantul de organe sau țesuturi ale victimei, subiect poate fi orice persoană (nu doar un lucrător medical) care îndep-

linește condițiile stabilite la art.21 CP RM. Pentru aplicarea lit.n) alin.(2) art.145 CP RM este irelevant dacă aceeași persoană comite omorul și realizează prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor victimei omorâte. Din această normă nu reiese că prelevarea, utilizarea sau comercializarea organelor sau țesuturilor victimei trebuie să fie realizată exclusiv de autorul infracțiunii prevăzute la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

Referințe:

1. *Уголовный кодекс Российской Федерации*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891
2. *Уголовный кодекс Республики Армения*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>
3. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: scfwa.gov.az/store/media/NewFolder/Уголовный%20кодекс%20Азербайджанской%20Республики.doc
4. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: ugolovnyy-kodeks.bel
5. *Criminal Code of Georgia*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf>
6. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252
7. *Уголовный кодекс Кыргызской Республики*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527?cl=ru-ru
8. *Codul penal al Republicii Lituania*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Lituania-RO.pdf
9. *Уголовный кодекс Республики Монголия*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: www.bsu.ru/content/page/13364/ugolovnii-kodeks.docx
10. *Уголовный Кодекс Республики Таджикистан*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: mmk.tj/ru/library/ugolovnii_kodeks_rt..doc
11. *Уголовный кодекс Республики Узбекистан*. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: lex.uz/acts/111457
12. СТРЕЛЬНИКОВ, А.И. *Ответственность за убийство, совершенное при обстоятельствах, отягчающих наказание (ч. 2 ст. 105 Уголовного кодекса Российской Федерации)* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1997. 183 с.
13. БУДАЕВ, К.В. *Убийство, совершенное в целях использования органов или тканей потерпевшего*. В: *Фундаментальные основы правового государства и актуальные вопросы реформирования современного законодательства. Сборник статей III Международной научно-практической конференции*. Москва: Наука и Просвещение, 2018, с.89-91. ISBN 978-5-907103-12-2
14. ПАВЛУЦКАЯ, С.В. *Убийства, совершаемые при отягчающих обстоятельствах, характеризующих особенности субъективной стороны* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2009. 22 с.
15. СМИРНОВ, В.А. *Уголовно-правовая характеристика целей убийства, предусмотренных ч.2 ст.105 УК РФ* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томск, 2012. 24 с.
16. КРАЕВ, Д.Ю. *О субъективной стороне убийства в целях использования органов или тканей потерпевшего*. В: *Криминалистика*, 2015, № 2, с.12-16.
17. ТИХОНОВА, С.С. *Прижизненное и посмертное донорство в Российской Федерации: вопросы уголовно-правового регулирования*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 352 с. ISBN 5-94201-087-0
18. КУПЦОВ, В.М., ЧЕБОТАРЬОВА, Г.В. *Характеристика злочинів, які посягають на життя при трансплантації органів і тканин людини*. În: *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2003, Вип. 21, с.28-33. ISSN 1999-5717
19. СТАРОДУБОВА, В.С. *К вопросу о квалификации убийства в целях использования органов и тканей потерпевшего*. В: *Научно-практический электронный журнал «Аллея Науки»*, 2018, №3. [Accesat: 07.08.2019] Disponibil: https://alley-science.ru/domains_data/files/7March18/K%20VOPROSU%20O%20KVALIFIKACII%20UBIYSTVA%20V%20CELYaH%20ISPOLZOVANIYa%20ORGANOV%20I%20TKANEY%20POTERPEVShE GO.pdf
20. КОЛЧИНА, Н.А. *Организационно-правовой механизм борьбы с убийствами, совершенными в целях использования органов (или) тканей потерпевшего* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2011. 27 с.
21. ХОМЯКОВА, М.А. *Биологический материал человека как предмет ритуальных убийств и квалификация таких преступлений*. В: *Эволюция российского права. Материалы XVI Международной научной конференции*

- молодых ученых и студентов. Екатеринбург: Уральский государственный юридический университет, 2018, с.400-402. ISBN 978-5-7845-0551-4
22. Legea privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, nr.42 din 06.03.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.81.
 23. *Directiva 2004/23/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31.03.2004 privind stabilirea standardelor de calitate și securitate pentru donarea, obținerea, controlul, prelucrarea, conservarea, stocarea și distribuirea țesuturilor și a celulelor umane*. [Accesat: 09.08.2019] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0023>
 24. ЗАЛИВОХИНА, О.С. *Проблемы уголовной ответственности за каннибализм*. [Accesat: 09.08.2019] Disponibil: <http://femida-science.ru/index.php/home/vypusk-8/item/243-problemy-ugolovnoj-otvetstvennosti-za-kannibalizm>
 25. КРАЕВ, Д.Ю. Уголовная ответственность за убийство в целях использования органов или тканей потерпевшего (п.«м» ч.2 ст.105 УК РФ). В: *Криминалист*, 2014, №1, с.17-21.
 26. ФЕДЯЕВА, Е.С. Криминологические и уголовно-правовые аспекты противодействия убийствам, совершенным с целью изъятия органов и тканей потерпевшего. В: *Соблюдение прав человека и гражданина в деятельности сотрудников органов внутренних дел. Материалы Всероссийской заочной конференции с международным участием*. Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2014, с.190-198.
 27. АРХИПОВА, М.В., РЕДЬКИНА, Е.А., СИНЬКОВ, Д.В., ТРИКОЗ, Ю.Е. *Убийство: уголовно-правовая и криминологическая характеристика*. Иркутск: БГУЭП, 2008. 171 с. ISBN 978-7253-1834-0
 28. СУТУРИНА, М.Н., СУПРУНОВА, Н.О., ЖУКОВА, А.С. Криминальный «каннибализм» или убийство с использованием органов и тканей потерпевшего: вопросы уголовно-правового содержания. В: *Проблемы гражданского общества и правового государства. Сборник статей и материалов*. Чита: Забайкальский государственный университет, 2017, с.217-226. ISBN 978-5-9293-1978-5
 29. ЧЕРНЫШЕВА, Ю.А. Убийство в целях использования органов и (или) тканей потерпевшего. В: *В мире научных открытий. Сборник научных трудов*. Москва: Перо, 2018, с.104-107. ISBN 978-5-00122-332-0
 30. ГОРБУНОВА, Н.А. Проблемные вопросы квалификации убийства с целью использования органов или тканей потерпевшего. В: *Российское правосудие*, 2015, №5, с.59-67. ISSN 2072-909X
 31. БАБИЧЕВ, А.Г. *Преступления против жизни: теоретико-прикладные проблемы и доктринальная модель уголовного закона* / Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Казань, 2019. 452 с.
 32. СМИРНОВ, В.А. Система преступлений, связанных с использованием органов и тканей человека. В: *Сибирский юридический вестник*, 2004, №1, с.43-45. ISSN 2071-8136
 33. ШИРШОВА, А.О. Убийство в целях использования органов и тканей потерпевшего. В: *Наука и современное общество: взаимодействие и развитие*, 2015, №1, с.268-271.
 34. ХАЛГАЕВ, Н.Г., БОГАЧЕВ, А.В. Убийство в целях использования органов или тканей потерпевшего: п.«м» ч.2 ст.105 УК РФ. В: *Аллея науки*, 2017, Т.4, №10, с.344-349. ISSN 2587-6244
 35. КАРАПЕТЯН, А.А., ВОЛКОВА, Н.А. Убийство в целях использования органов и тканей потерпевшего: п.«м» ч.2 ст.105 УК РФ. В: *Теория и практика современной науки*, 2016, №12-1, с.511-515. ISSN 2412-9682
 36. ШВАНСКАЯ, А.Д., ЧЕСНОКОВА, О.А. Проблемные аспекты убийства в целях использования органов и тканей потерпевшего. В: *Научные открытия 2018. XXXVIII Международная научно-практическая конференция*. Москва: Олимп, 2018, с.273-278. ISBN 978-5-6040640-9-2
 37. ЯКИМЕНКО, А.С. *Уголовная ответственность за преступления, связанные с незаконным изъятием органов и (или) тканей человека* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 2007. 24 с.
 38. БУДАЕВ, К.В. Убийство, совершенное в целях использования органов или тканей потерпевшего. В: *Фундаментальные основы правового государства и актуальные вопросы реформирования современного законодательства. Сборник статей III Международной научно-практической конференции*. Москва: Наука и Просвещение, 2018, с.89-91. ISBN 978-5-907103-12-2
 39. UDROIU, M. *Dicționar de drept penal și de procedură penală*. București: C.H. Beck, 2009. 437 p. ISBN 978-973-115-425-1
 40. БАБИЙ, Н.А. *Квалификация убийств при отягчающих обстоятельствах*. Москва: ИНФРА-М, 2017. 287 с. ISBN 978-5-16-009059-7
 41. ЖУМАНИЯЗОВ, М.А. Проблемы квалификации убийств по законодательству Республики Казахстан. В: *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*, 2009, №1, с.90-99. ISSN 1994-408X
 42. ДОРОГИН, Д.А. *Противоправные деяния, связанные с органами и (или) тканями человека: уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2016. 222 с. ISBN 978-5-4396-1239-0
 43. СМИРНОВ, В.А. Убийство в целях использования органов и (или) тканей потерпевшего: историко-правовое исследование. В: *Сибирский юридический вестник*, 2011, №1, с.103-110. ISSN 2071-8136

44. АГАПЧЕВА, Ю.Р. Умышленное причинение тяжкого вреда здоровью в целях использования органов или тканей потерпевшего. В: *Право и политика: теоретические и практические проблемы: Сборник материалов 3-й Международной научно-практической конференции*. Рязань: Концепция, 2014, с.244-247. ISBN 978-5-88006-866-1
45. БАБАЕВА, Э.У., ГЕРАСИМОВА, Е.В., ПЕТРОВА, И.А. Уголовно-правовые проблемы оценки убийства и причинения тяжкого вреда здоровью в целях использования органов и тканей человека. В: *Вопросы российского и международного права*, 2018, Том 8, №12А, с.331-340. ISSN 2222-5129
46. ПОПОВ, А.Н. *Преступления против жизни сотягающими обстоятельствами, относящимися к субъективным признакам содеянного (пп.«з»-«м» ч.2 ст.105 УК РФ)*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 2003. 207 с.
47. СИЗИНЦЕВА, В.О. К вопросу о канныализме. В: *Лучшая студенческая статья 2017. Сборник статей X Международного научно-практического конкурса*. Пенза: Наука и Просвещение, 2017, с.170-172. ISBN 978-5-906973-90-0
48. ИСМАГИЛОВ, Р.А., ШАРАПОВ, Р.Д. *Похоронная культура как объект уголовно-правовой охраны*. Москва: Юрлитинформ, 2014. 156 с. ISBN 978-5-4396-0588-0
49. САВЕЛЬЕВА, О.Ю. Уголовная ответственность за преступления против личности, связанные с изъятием и использованием органов или тканей человека. В: *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Юридические науки*, 2010, №3, с.183-186. ISSN 2220-7457
50. ОСОКИН, Р.Б. Изъятие органов и (или) тканей у трупа человека как способ надругательства над телами умерших. В: *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*, 2012, Том 111, №7, с.309-310. ISSN 1810-0201
51. ВАУЛИНА, Т.И., ВОЛОСТНОВ, П.А., КОВАЛЕВ, М.И. и др. *Уголовное право. Особенная часть / Отв. ред. И.Я. Козаченко и др.* Москва: Норма: Инфра-М, 2001. 956 с. ISBN 5-89123-511-0
52. ВЕРЕЩАГИНА, А.А. Проблема установления уголовной ответственности за убийство в целях использования органов и тканей потерпевшего. В: *Российское и зарубежное законодательство: современное состояние и перспективы развития. Ч. 2*. Вологда: Фонд развития филиала МГЮА имени О.Е. Кутафина в г.Вологде, 2018, с.43-46. ISBN 978-5-6040807-2-6
53. АНДРЕЕВА, Л.А. *Квалификация убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 1998. 56 с. ISBN 5-89094-040-6
54. МАЛЯЕВА, Е.О. Проблемы квалификации убийства с целью использования органов и тканей потерпевшего. В: *Российский следователь*, 2003, №9, с.16-18. ISSN 1812-3783
55. ЯКУШИН, В.А. Некоторые вопросы квалификации убийств. В: *Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева*, 2015, №2, с.211-230. ISSN 2076-7919
56. ЗЫРЯНОВ, В.Н. *Попустительство по службе, совершаемое в правоохранительной сфере*. Ставрополь: Издательство Ставропольского университета, 1999. 606 с.
57. ДОРОГИН, Д.А., РАГУЛИНА, А.В. Некоторые проблемы квалификации преступлений, связанных с изъятием и использованием органов и тканей человека. В: *Медицинское право*, 2010, №6, с.36-39. ISSN 2658-6312

Date despre autori:

Serghei BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

E-mail: brinza.serghei@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5937-3926

Iulia POPOV, avocat, Biroul asociat de avocați Ialoveni.

E-mail: iulia-popov@mail.ru

ORCID: 0000-0002-9385-6929

Prezentat la 23.08.2019